

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ДВНЗ “ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА”

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ:
УКРАЇНСЬКИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Івано-Франківськ
«НАІР»
2019

УДК 371.134:377.35

ББК 74.58я43

П 84

*Друкується відповідно до рішення Вченої ради
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(протокол № 12 від 27 грудня 2018 р.)*

Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. 340 с.

ISBN 978-966-2716-33-7

Рецензенти:

Євтух М.Б. – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки НАПН України;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету.

У колективній монографії представлені дослідження науковців України, Румунії, Угорщини, Республіки Білорусь, репрезентовані у доповідях учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій» (Івано-Франківськ, 11-12 жовтня 2018 року).

Розглянуто актуальні питання професійної підготовки фахівців в умовах сучасних соціально-економічних і освітніх викликів у контексті концептуальних засад і практичних аспектів доуніверситетської та післядипломної освіти; висвітлено й узагальнено національний і зарубіжний досвід організації професійної підготовки фахівців задля впровадження його позитивних елементів у діяльність сучасних закладів вищої освіти.

ISBN 978-966-2716-33-7

© ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019

ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Віра Штифурак

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права Вінницького торговельно-економічного
інституту Київського національного
торговельно-економічного університету (м. Вінниця, Україна)

Анотація. У статті розкрито міжнародно-правові основи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні (Женевська декларація прав дитини, Загальна Декларація прав людини, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція про охорону материнства, Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення та ін.), спрямовані на забезпечення сприятливих умов розвитку дитини в сім'ї, здійснення конституційного захисту прав і свобод дітей; поліпшення умов для їх повноцінного виховання та розвитку; охорону праці та здоров'я жінок; правовий захист; соціальну, педагогічну та моральну підтримку материнства і дитинства та ін.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, дитинство, материнство, правові основи, міжнародне законодавство, Україна.

Vira Stifurak

LEGAL BASIS OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR MATERNITY AND CHILDHOOD IN MODERN UKRAINE: INTERNATIONAL LEGISLATION

Abstract. The article deals with the international and legal basis of social and pedagogical support for maternity and childhood in modern Ukraine (Geneva Declaration on the Rights of the Child, the Universal Declaration of Human Rights, the UN Convention on the Rights of the Child, the Convention on the Protection of Motherhood, the Convention

on Minimum Welfare Provisions, etc.) aimed at ensuring favorable conditions for the development of a child in the family, the realization of constitutional protection of children's rights and freedom; the improvement of conditions for their complete education and development; occupational safety and health of women; legal protection; social, pedagogical and moral support for maternity and childhood, etc.

Key words: social and pedagogical support, childhood, maternity, legal basis, international legislation, Ukraine.

Постановка проблеми. Сім'я, як первинний осередок суспільства, як спільність людей, пов'язаних подружніми стосунками, взаєминами батьків і дітей має особливе значення в житті кожної людини. Вона визнається людьми як унікальний соціальний інститут формування фундаментальних цінностей. Крім того, сім'я як консолідуючий чинник протидіє соціальній нестабільності і напруженості в суспільстві. Проте зміна соціальних орієнтирів, відмова від вічних морально-етичних цінностей та складна економічна ситуація негативно впливають на інститут материнства, дитинства й сім'ї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд науково-методичної літератури показав, що на сучасному етапі проблема соціально-педагогічної підтримки дитинства в Україні є малодослідженою. Розробленими є окремі аспекти проблеми, а саме: правовий захист дитинства (О. Бойко, С. Гавриш, І.Ковчина, Л. Кушинська, Л. Ольховик та ін.); правова охорона материнства й дитинства (І. Вєтухова, О. Ганкевич, К. Ченкова, І. Ярошенко та ін.). Правові аспекти проблеми соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні частково розглянуті в роботах В. Стинської [2; 13], водночас ґрунтовно міжнародно-правовий аспект заявленої проблеми не аналізувався в наукових дослідженнях.

Мета статті – на основі аналізу міжнародної законодавчої бази окреслити правові основи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. За останні роки в Україні розроблено ідеологію та концептуальні засади державної соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства,

сформульовано ключові положення щодо відносин держави і сім'ї, прийнято законодавчу базу забезпечення правових гарантій суверенітету родини, балансу сімейних і суспільних інтересів, визначено заходи, пов'язані з реалізацією основних функцій сім'ї та захистом соціально вразливих їх категорій. Відтак, як свідчить аналіз законодавчої бази, правові основи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні ґрунтуються на нормах міжнародно-правових актів ХХ ст., спрямованих на створення і забезпечення реалізації загальноновизнаних гуманістичних і демократичних світових стандартів вирішення проблем материнства, дитинства та сім'ї.

Так, одним із перших міжнародних документів є Женевська декларація прав дитини від 26.11.1924 р. [4], в якій було задекларовано п'ять основних програмних пунктів:

1. Дитині повинні надаватися всі засоби, потрібні для її нормального матеріального і духовного розвитку;

2. Голодна дитина повинна бути нагодована; хвора дитина повинна отримати допомогу; дитина, яка припустилася помилки, повинна бути виправлена; сироті чи безпритульній дитині повинен бути наданий притулок і догляд;

3. Дитина перша повинна отримувати допомогу під час лиха;

4. Дитина повинна мати дитинство і захист від усіх форм експлуатації;

5. Дитину потрібно виховувати в усвідомленні того, що її кращі якості повинні бути спрямовані на благо ближнім.

Отже, Женевська Декларація стала першим кроком на шляху до визнання дітей як правових суб'єктів (людей з їхніми власними правами).

У 1948 році було прийнято Загальну декларацію прав людини, у ст. 25 якої зазначено, що «материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу, а всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом» [5] і вирішено підготувати новий міжнародний документ стосовно прав дитини.

У 1957 році Комісія з прав людини розпочала роботу над проектом нової Декларації прав дитини, підготовленим ще на початку 50-х років Радою ООН з економічних і соціальних питань

та багатьма громадськими організаціями. У 1959 році ця Декларація була одногосно ухвалена всіма 78 членами Генеральної Асамблеї ООН у формі резолюції 1386 (XIV).

Порівняно з Женевською, Декларація 1959 року була більш досконалою і широкою. Вона торкалася не лише життєвих потреб дитини. У преамбулі Декларації сказано, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, зокрема належного правового захисту, до і після народження, у Декларації прав дитини 1959 року сформульовано 10 принципів, які можна викласти так:

1. Кожна дитина користується правами, проголошеними цією Декларацією без будь-яких форм дискримінацій.

2. Дитина повинна користуватися особливим захистом і повинна мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи гідності.

3. Дитина з моменту народження набуває ім'я і національність.

4. Дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення, включаючи адекватний до- та післяпологовий догляд для неї або нього та матері. Дитина повинна мати право на нормальне харчування, житло, творчі та медичні послуги.

5. Дитині, яка є фізично, розумово або соціально неповноцінна, повинні надаватися спеціальне лікування, освіта та догляд.

6. Дитина повинна там, де можливо, зростати під опікою і доглядом її батьків в атмосфері приязні моральної та матеріальної безпеки. Малолітня дитина не повинна, крім виняткових обставин, відокремлюватися від матері. Суспільство і органи влади повинні забезпечити необхідний догляд за дітьми, які залишилися без піклування сім'ї або без адекватних засобів підтримки.

7. Дитина має право на отримання освіти, яка повинна бути обов'язковою та безкоштовною щонайменше на початковому рівні. Дитина повинна мати можливість для гри та творчості.

8. Дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримує захист та допомогу.

9. Дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації. Дитину не можна наймати на роботу

до досягнення нею визначеного мінімального віку.

10. Дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона повинна бути вихована у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами і миру, і загального братерства [1].

Як бачимо, текст декларації свідчить про перехід від соціальної допомоги і захисту дітей до захисту прав дітей. Батьків, чоловіків і жінок персонально, громадські організації, органи влади на місцевому та національному рівні Декларація закликала визнати ці права та забезпечити їх виконання через правову реформу та іншими шляхами. В цьому полягає горизонтальний ефект Декларації 1959 року. [11].

Маємо і низку нормативно-правових актів стосовно охорони материнства й дитинства, а саме: Конвенцію про мінімальні норми соціального забезпечення від 28 червня 1952 р., ратифікована 16 березня 2016 р. [8], в якій розділ VIII присвячено допомозі в зв'язку з вагітністю та пологами та Конвенцію про охорону материнства від 28 червня 1952 р. [9], що задекларувала наступні права жінка-матері: на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами (12 тижнів) та 6 тижнів обов'язкової післяпологової відпустки; на отримання грошової та медичної допомоги; на збереження роботи на час декретної відпустки; на одну (або кілька) перерв на день для годування дитини [13, с. 70].

Питання соціального захисту матері та дитини знайшли відображення в інших міжнародних документах, а саме ст. 10 Міжнародного Пакту про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р., що набрав чинності 3 січня 1976 р., де держави учасниці зобов'язувалися надавати особливу охорону матерям протягом періоду до і після пологів, а також оплачувати відпустку або відпустку з достатньою допомогою по соціальному забезпеченні працюючим матерям [12]. Отже, даний документ був основою підтримки матері й дитини.

Захисту прав жінок присвячена Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 18 грудня 1979 р., а 3 вересня 1981 р. набрала чинності в Україні [7] і яку часто називають «біллем про права жінок». Це один з основних договорів у сфері прав людини в

рамках системи договорів ООН, який накладає на держав-членів правові зобов'язання забезпечити повагу, захист і реалізацію прав людини [14]. У Конвенції зазначено, що роль жінки в продовженні роду не повинна бути причиною дискримінації, а сімейне виховання повинне ґрунтуватися на правильному розумінні материнства як соціальної функції та визнанні спільної відповідальності чоловіка і жінки за виховання та розвиток своїх дітей [2].

Документом, де зазначено, що людство зобов'язане дати дітям усе найкраще, надійно забезпечити дитинство, яке гарантує в майбутньому розвиток повнолітніх громадян, стала Конвенція про права дитини, схвалена ООН 20 листопада 1989 р. Україна ратифікувала Конвенцію в 1991 р. та внесла відповідні зміни до національного законодавства. Цю Конвенцію ратифікували 189 країн світу. Конвенція ООН про права дитини – не просто декларація, а міжнародна угода, визначаючи яку, кожна країна повинна дотримуватися її вимог, спиратися на них, у тому числі шляхом внесення доповнень і змін до свого законодавства з метою захисту дітей від різного роду посягань [6].

Необхідність дотримання всіх прав і свобод щодо умов праці дітей, охорони материнства працюючих жінок, соціальної та медичної допомоги задекларовано в Копенгагенській декларації про соціальний розвиток від 01 січня 1995 р. [10] та Європейській соціальній хартії від 03 травня 1996 р. [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, міжнародне законодавство заклало підґрунтя для формування в незалежній Україні національної нормативно-правової бази щодо соціально-педагогічної підтримки материнства, дитинства й сім'ї.

Подальших наукових розвідок потребує дослідження імплементації міжнародного законодавства соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація прав дитини: прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384.

2. Експлікація до наукової проблеми «Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні (XX – початок XXI ст.)»: методичні рекомендації /Уклад. В.В.Стинська. Івано-Франківськ, 2018. 165 с.

3. Європейська соціальна хартія від 03.05.1996 р. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/go/994_300](http://zakon.rada.gov.ua/go/994_300).

4. Женевская декларация прав ребенка от 26 ноября 1924 года. URL: souchastye.ru/.../Zhenevskaja-deklaraziya-prav-rebenka-1924.

5. Загальна Декларація прав людини. URL: <http://kr-admin.gov.ua>.

6. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

7. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. URL: [http:// khp.org](http://khp.org).

8. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення: від 28 червня 1952 р . URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/993_011.

9. Конвенція про охорону материнства 1952 р. № 103. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua).

10. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток: від 01.01.1995 р. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).

11. Левченко К. Двадцять років Конвенції ООН про права дитини. URL: <http://khp.org/index.php?id=1258983351>

12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: [http:// www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

13. Стинська В. Соціально-педагогічна підтримка материнства й дитинства в Україні (XX – початок XXI ст.): монографія. Івано-Франківськ, 2018. 320 с.

14. Шість фактів, які потрібно знати про Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (і права жінок) в Україні. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2017/01/30/six-things-you-need-to-know-about-cedaw-and-women-s-rights-in-ukraine.html>.

РОЗДІЛ II. Професійний розвиток і підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах реформування загальної середньої освіти в Україні150

Оліяр Марія. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ОСОБИСТІСНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД150

Червінська Інна. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ СПРЯМОВАНOSTІ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ169

Стинська Вікторія. ЦЕНТРИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СІМ'Ї ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)192

Штифурак Віра. ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО .203

Паска Тарас. ВИВЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ГУЦУЛЬЩИНИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ210

Розділ III. Нова українська школа й інклюзивна освіта.241

Васянович Григорій, Будник Олена. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ241

Будник Олена. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.258

Demény Piroska. LEGYEN A ZENE MINDENKIE! - HALLÁSSÉRÜLT GYERMEKEK KÉSZSÉGFELLESZTÉSE273

Шевченко Володимир. ВКЛЮЧЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ284

Малинович Лариса. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ КОМПЛЕКСНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ У

Наукове видання

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У ВИМІРІ НОВИХ ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ:
УКРАЇНСЬКИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

ISBN 978-966-2716-33-7

В авторській редакції
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 19,77
Наклад 300 прим.

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.